

УДК 336.713.2

## ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСОВОЇ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ В УКРАЇНІ

Гайдаржийська О.М., Щепіна Т.Г., Отрошко В.П.  
Національний авіаційний університет

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2018-12-64-62>

У статті обґрунтовано необхідність фінансової реструктуризації як ефективного механізму трансформації фінансово-кредитних установ в умовах нестабільної економіки. Досліджено її місце і роль в сучасних умовах розвитку банківського бізнесу України. Здійснено аналіз сучасного стану банківської системи України та динаміки показників упродовж 2008-2018 років. Наведено форми реструктуризації, що варто використовувати у посткризовий період.

**Ключові слова:** комерційний банк, фінансово-кредитна установа, реорганізація, реструктуризація, фінансові відносини, фінансові ресурси, кризове явище.

**Постановка проблеми.** Сучасний рівень розвитку економіки країни, державний курс на співпрацю з Міжнародним валютним фондом, необхідність залучення зовнішніх інвесторів обумовлюють наявність повсякчасних змін у банківському секторі нашої країни та необхідність постійного вживання заходів щодо фінансового оздоровлення шляхом ефективного впровадження процесу реструктуризації. Підтвердженням цього є вітчизняна та зарубіжна практика господарювання у банківському секторі, де зазначений процес є логічним та невідворотним явищем.

Національний банк України одним з ключових завдань реформування банківської системи визначає здійснення реорганізації та реструктуризації комерційних банків, мотивуючи таку трансформацію необхідністю підвищення рівня платоспроможності, капіталізації та удосконаленням загальної системи банківського менеджменту в Україні.

Відомо, що саме фінансова реструктуризація є ефективним інструментом, який дозволяє покращити діючі фінансові механізми в середині банківського сектору. Вона є універсальним способом трансформації фінансових відносин, за допомогою якого можна провести фінансове

оздоровлення нестійких банківських установ, що перебувають у фінансовій кризі, а також підвищити ефективність функціонування та інвестиційну привабливість успішно працюючих банків.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Велика кількість наукових праць таких вітчизняних вчених як З.М. Васильченко, О.В. Васюренко, В.Я. Вовк, О.К. Волкова, І.М. Вядрова, А.І. Ільїнський, І.В. Краснова, Д. Крохмалюк, В.І. Міщенко, О.В. Невмержицька, І.А. Осадчий, Л. Патрікаці, В.В. Салтинський, О.М. Сидоренко, О.А. Слободчикова, Т.С. Смовженко, А.І. Степаненко, О.М. Тридід, П.Б. Чурило, А.В. Шаповалов та багатьох інших, присвячена окремим питанням сутності та особливостям здійснення реорганізації та реструктуризації комерційних банків, як методу їх фінансового оздоровлення.

**Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми.** Незважаючи на ґрунтовність зазначених вище досліджень, комплексні підходи, які містять б детальне вивчення організаційно-методичного забезпечення, параметри та особливості застосування реструктуризації в сучасних умовах розвитку українського банківництва, відсутні. Це і обумовлює необхідність дослідження цілої низки питань.

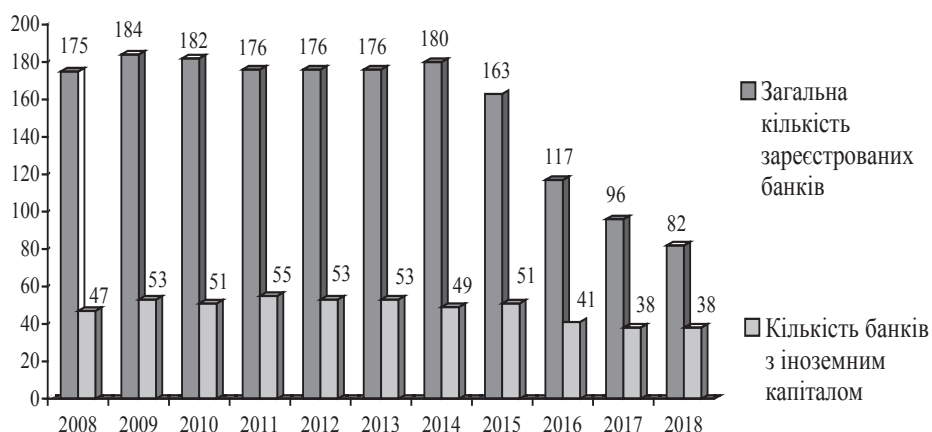


Рис. 1. Динаміка кількості комерційних банків в Україні упродовж 2008-2018 років

Джерело: розроблено авторами за даними [1]

**Мета статті.** Головною метою цієї статті є дослідження сутності, значення та особливостей фінансової реструктуризації комерційних банків як механізму фінансової трансформації в умовах сучасного економічного становища.

**Виклад основного матеріалу.** Починаючи з 2015 року у банківському секторі нашої держави спостерігається негативна, але контрольована динаміка щодо зниження загальної кількості банків. Така тенденція пов'язана з існуванням великої кількості факторів, серед яких варто виділити зовнішні (кризові явища економіки, соціально-політична нестабільність, зниження конкурентоспроможності банків тощо) і внутрішні (неефективне управління, облікова, кадрова та маркетингова політика, недоброчесна конкуренція, небажан-

ня виходу з тіньової зони тощо). У зв'язку з цим у 2018 році загальна кількість комерційних банків, зареєстрованих на території України зменшилась на 45,56% (на 98 установ) та станом на 1 січня 2018 року становила 82 банки, з яких 38 з іноземним капіталом (рис. 1). Варто зазначити що тенденція до зменшення кількості банків зберігалася і протягом 2018 року, так станом на 1 листопада 2018 року в Україні загальна кількість зареєстрованих банків впала до 79 установ.

Комплексною програмою розвитку фінансового сектору України до 2020 року [2] передбачено 3 етапи її реалізації: очищення фінансового сектору, перезавантаження фінансового сектору, створення передумов для довгострокового сталого розвитку фінансового сектору (рис. 2).

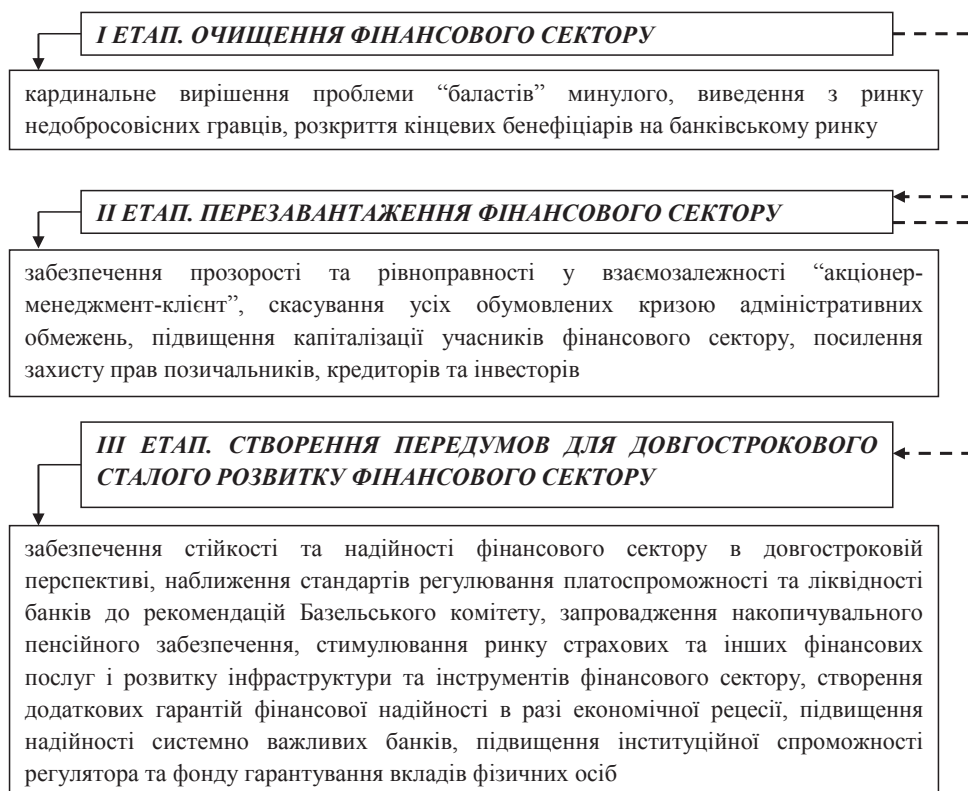


Рис. 2. Послідовність реалізації комплексної програми розвитку фінансового сектору України до 2020 р.

Джерело: розроблено авторами за даними [2]

На виконання цієї програми, з метою забезпечення стабільності та динамічного розвитку фінансового сектору, НБУ [3] чітко визначає потребу у посиленні вимог щодо платоспроможності та ліквідності кожного з учасників ринку банківських послуг, що, у свою чергу, передбачає налагодження системи регулярної оцінки якості активів банків для визначення необхідності реструктуризації тієї чи іншої установи, достатності капіталу та рівня ліквідності, забезпечення проведення регулярних стрес-тестів та виконання планів капіталізації.

Відповідно до Стратегія Національного банку України щодо реструктуризації та реорганізації банків у стані фінансової скрути реструктуризація банківської системи – це комплекс заходів, який передбачає покращення фінансової стійкості банківської системи, підвищення ліквідності і платоспроможності з урахуванням соціально-економічних завдань, змін у національній макросистемі та на світовому фінансовому ринку шляхом створення нових банків (спеціалізованих, універсальних), реорганізації діючих (злиття, приєднання, поділу, виділення), зміни юридичного статусу банківських установ або їх ліквідації [4].

Головна мета реструктуризації комерційних банків на думку регулятора спрямована на досягнення наступних економічних цілей: підвищення надійності та стійкості конкретної банківської установи та банківської системи України у цілому; встановлення достатнього рівня капіталізації банків; підтримка стабільної роботи платіжної системи; захист прав та інтересів кредиторів і вкладників; зміцнення фінансового становища банків; посилення довіри клієнтів до банків; розширення спектру надання послуг.

Пріоритетом реструктуризації є відновлення потенціалу прогресивного розвитку банківських інститутів. Необхідно розуміти, що успіх реструктуризації залежить від чітко сформованої якісної довгострокової фінансової політики, що відповідає економічному зростанню країни в цілому. Концепція відновлення і подальшого функціонування банківської системи повинна відображати не тільки тактичні й стратегічні завдання, а й розуміння того, що нереально намагатися реструктурувати банківську систему у відриві від реформування середовища, в якому банки функціонують, оздоровлення грошово-кредитних відносин, кадрової революції, значних коректувань законодавчої та нормативної бази тощо.

Отже для подальшого розуміння та якісного дослідження зупинимось детальніше на визначенні поняття «реструктуризація комерційного банку», яке на сьогодні є популярним, часто уживаним, але тлумачиться по різному.

На думку окремих авторів [5, с. 11], реструктуризація на рівні банківського сектору розглядається як «сукупність взаємопов'язаних змін організаційної, юридичної, управлінської, технологічної бази кредитної справи і функціонування банків». Чіткіше виражене ідеологічне спрямування має визначення, запропоноване І.В. Красновим та А.І. Ільїнським: «Реструктуризація – це структурна перебудова банківської системи. Вона не є черговою кампанією, яка завершиться найближчим часом. Структурна перебудова триватиме й надалі, щоб банківська система країни змогла ефективно забезпечувати задоволення її економічних потреб» [6].

На думку З.М. Васильченко, реструктуризація банку – це комплекс організаційно-господарських, фінансово-економічних, правових, технічних заходів, спрямованих на покращення фінансового стану, підвищення ліквідності та платоспроможності банку, зокрема шляхом реорганізації банку, повної або часткової зміни власника з переходом боргових зобов'язань до юридичної особи-інвестора, яка не підлягає санації, що сприятиме фінансовому оздоровленню банку та дозволить задовольнити вимоги кредиторів [7, с. 110].

Автори О.В. Васюренко та О.М. Сидоренко розуміють під реструктуризацією банку фінансове оздоровлення банку з метою його виходу з кризи та забезпечення подальшого розвитку [8, с. 308].

Виходячи з наведених визначень, поняття «реструктуризація банку» можна розглядати як фінансове оздоровлення банку, яке досягається за рахунок сукупності заходів щодо зміни структури капіталу, активів та зобов'язань банку, з метою виходу банку з кризи, задоволення вимог кредиторів та подальшого розвитку банку.

Однією з найбільш поширених форм реструктуризації в умовах, що схожі на сучасні умови функціонування банківського сектору у нашій країні, є поглинання та злиття. В Україні ці процеси зазвичай пов'язані з участю іноземних інвесторів. Аналізуючи звітні дані Національного банку можемо зазначити, що упродовж останніх десяти років пік вкладень в Україну припав на 2011 рік, коли вливання в економіку склали більш ніж 6 млрд дол. США. Протягом останніх чотирьох років розмір інвестицій не наблизився до цієї позначки. Іноземні інвестори найбільше вкладають у фінансову та страхову діяльність, оптову та роздрібну торгівлю, ремонт автотранспорту (рис. 3).

Ведучи мову про такі види реструктуризації як злиття та поглинання можна зазначити, що їх обсяг за 2017 рік виріс більш ніж в півтора рази загалом по країні і перевищив 0,57 млрд дол. США (рис. 4).

Варто також зазначити, що процес поглинання та злиття торкнувся не тільки банківського секторі. В поле зору інвесторів потрапили також такі сфери як агробізнес, енергетика і природні ресурси, про що свідчать виявлені тенденції. Однак вливання у банківський бізнес є найсуттєвішим та становить 15,3% від загального обсягу інвестицій.

Основною причиною, чому банки прагнуть до реструктуризації, є низька ефективність їх сьогоденної діяльності, яка значною мірою виражається у незадовільних фінансових показниках, нестачі обігових коштів, а також високих обсягах заборгованості.

Однак не варто вважати, що проведення реструктуризації відбувається лише у банківських установах з хитким фінансовим становищем, адже фінансова реструктуризація – це комплекс заходів, який, з одного боку, передбачає погашення простроченої заборгованості банку, спрямований на зміну структури власного капіталу та зобов'язань банку, а з іншого – забезпечує управління, передання чи ліквідацію проблемних активів банку. Отже, успішні банки теж часто проводять структурні перетворення, адже кожна модифікація обсягів бізнесу або ринкових умов потребує оптимізаційних змін системи управління та проведення реструктуризаційних програм.

Окрім поглинання та злиття більшість банків, які лише приступають до процесів перетворення,

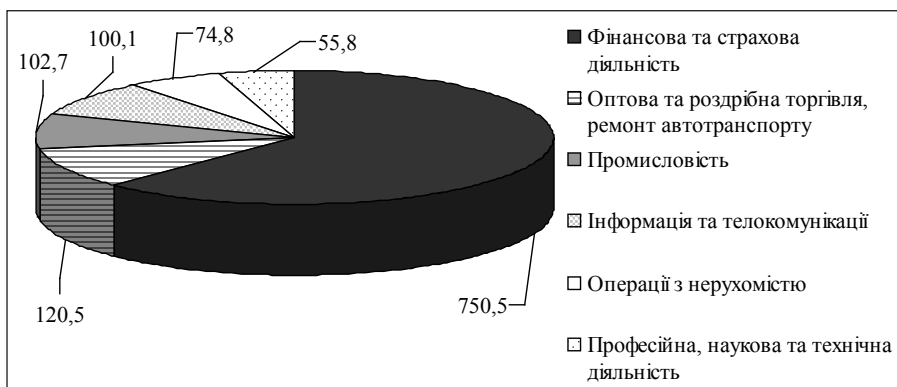


Рис. 3. Структура прямих іноземних інвестицій за сферами економічної діяльності за перше півріччя 2018 року, млрд. грн.

Джерело: розроблено автором за даними [9]

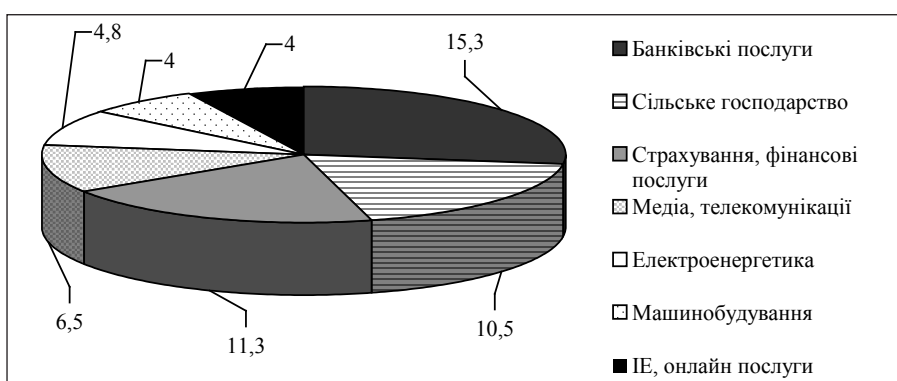


Рис. 4. Тенденції обсягів злиття та поглинання за секторами економіки в Україні упродовж 2016-2017 років, у відсотках

Джерело: розроблено автором за даними [10]

починають з оперативної реструктуризації, що здійснюється у короткотерміновому періоді, метою якої є швидке виведення банку з кризового стану, забезпечення певного рівня прибутковості. Оперативна форма реструктуризації передбачає зміну структури банку як правило без зміни власників, підвищення платоспроможності та сприяє покращенню результатів діяльності у поточному періоді. Такий спосіб дає швидкий, але тимчасовий ефект.

Найпоширенішою формою глобальних структурних перетворень банку, що охоплює всі сфе-

ри діяльності банку, є стратегічна реструктуризація, яка може включати і зазначені вище процеси поглинання та злиття. Стратегічна реструктуризація не має на меті швидких результатів, а спрямована на довготривалу перспективу. Оперативна і стратегічна реструктуризації можуть перетворювати елементи бізнес-системи комплексно або змінювати окремі її складові (часткова реструктуризація). Залежно від поставлених цілей, об'єктом реструктуризації може бути практично будь-який один або декілька елементів бізнесу, або банк загалом.

З практичної точки зору, найбільш ефективною реструктуризацією системи управління банківською установою. Вона пов'язана із впровадженням систем управління обліку, бюджетування, системи збалансованих показників, автоматизацією систем управління тощо.

#### Висновки і пропозиції.

Проведене дослідження дозволяє розуміти реструктуризацію комерційного банку як зміну елементів системи

управління, фінансової, маркетингової, кадрової та облікової політики з урахуванням впливу низки факторів, що сприятиме оптимізації його діяльності. Сьогодні реструктуризація може стати механізмом фінансового оздоровлення не лише конкретної банківської установи, а і усього банківського сектору країни. Залежно від внутрішніх характеристик комерційного банку, його місця на ринку, результатів стрес-тестування та кінцевої мети його акціонерів, може бути обрана та чи інша форма реструктуризації.

#### Список літератури:

- Інформаційний портал «Мінфін». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://minfin.com.ua/ua/>.
- Комплексна програма розвитку фінансового сектору України до 2020 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=73007243>.
- Офіційний сайт Національного банку України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/control/uk/index>.
- Стратегія Національного банку України щодо реструктуризації та реорганізації банків у стані фінансової скрути від 01.12.1998 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0502500-98>.
- Ковалюк А.О. Фінансове регулювання реструктуризації комерційних банків в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. ек. наук: спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / А.О. Ковалюк. – Львів, 2010. – 24 с.
- Краснова І.В., Нікітін А.В. Стратегічна реорганізація банківської системи України // Економіка сьогодні: актуальні питання та перспективи. – 2013. – № 2.
- Васильченко З.М. Методологічні аспекти дослідження банківської реструктуризації / З.М. Васильченко // Фінанси України. – 2007. – № 8. – С. 109-119.
- Васюренко О.В. Банківський нагляд : посіб. / О.В. Васюренко, О.М. Сидоренко. – К.: Знання, 2011. – 502 с.
- Аналітичний портал «Слово і діло». Скільки іноземних інвестицій надійшло в Україну в 2010-2018 роках. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.slovoidilo.ua/2018/08/31/infografika/ekonomika/skilky-inozemnykh-investytsij-nadijshlo-ukrayinu-2010-2018-rokax>.
- Інформаційний портал «Інвестгазета». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://investgazeta.ua/>.

**Гайдаржийская О.Н., Щепина Т.Г., Отрошко В.П.**

Национальный авиационный университет

## **ОСОБЕННОСТИ ФИНАНСОВОЙ РЕСТРУКТУРИЗАЦИИ КОММЕРЧЕСКИХ БАНКОВ В УКРАИНЕ**

### **Аннотация**

В статье обоснована необходимость финансовой реструктуризации как эффективного механизма трансформации финансово-кредитных учреждений в условиях нестабильной экономики. Исследованы ее место и роль в современных условиях развития банковского бизнеса Украины. Осуществлен анализ современного состояния банковской системы Украины и динамики показателей в течение 2008-2018 годов. Приведены формы реструктуризации, которые стоит использовать в посткризисный период.

**Ключевые слова:** коммерческий банк, финансово-кредитное учреждение, реорганизация, реструктуризация, финансовые отношения, финансовые ресурсы, кризисное явление.

**Gaydarzhiyskaya O.M., Shchepina T.G., Otroshko V.P.**

National Aviation University

## **FEATURES OF FINANCIAL RESTRUCTURING OF COMMERCIAL BANKS IN UKRAINE**

### **Summary**

The necessity of financial restructure, as an effective transformation mechanism of credit – financially institution in terms of unstable economic was substantiated in the article. Its role and place were explored in the modern terms in Ukraine's Bank Business development. The modern condition of Ukraine's bank system and performance indicators during 2008-2018 have been analyzed. Forms of restructuring have been given, that are to be used in post-crisis period.

**Keywords:** commercial bank, financial and credit institution, reorganization, restructuring, financial relations, financial resources, crisis.